

Tradicija, množičnost, organizacija

Vloga Ljubljane v naši revoluciji, v obo-
roženi borbi, je dobro znana. Ni slučaj,
da je bila Ljubljana eno prvih mest pri
nas, ki se ponaša z oznako mesta heroja.
Posebna značilnost, bolje rečeno, njena
specifičnost v borbi proti okupatorju, je
bila prav gotovo VOS. Varnostna-ob-
veščevalna služba Osvobodilne fronte.
Ali povedano nekoliko natančneje var-
nostna in obveščevalna služba.

Danes je od konca vojne minilo 33 let.
Kljub temu vojne in njenih izkušenj ni-
smo pozabili. Povsod, v organizacijah,
družbenopolitičnih skupnostih, krajevnih
skupnostih, skratka povsod, kjer se zdru-
žujemo, se vedno bolj uveljavlja koncept
splošnega družbenega odpora, družbene
samozščite.

Kako je bilo med vojno, kako je danes?
Kje so vzporednice nadaljevanje tradici-
je, iskanje novega in kakšni so rezultati?
Pripovedi dveh mož: Franca Stadlerja, ki
nam je pripovedoval o VOS in Janeza
Učakarja, ki je razgrnil sedanji trenutek
razvoja koncepta splošnega ljudskega
odpora, smo strnili v celoto, iz katere je
tudi razviden odgovor na zastavljena
vprašanja.

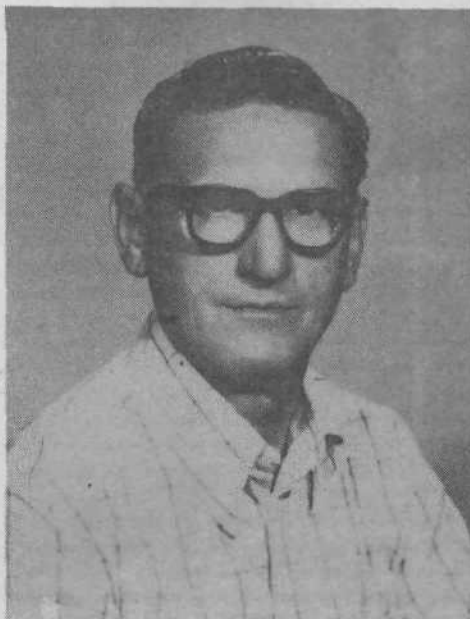
Franc Stadler:

»V Ljubljani je bila skoncentrirana cela
vrsta pomembnih okupatorjevih ustanov
in seveda oboroženih sil. Zlasti italijan-
skih pa tudi nemških. Nemci so imeli že v
začetku vojne posebne obveščevalne
agenture, tako vojaške kot strankine, pa
tudi povsem legalno mrežo.

Poleg tega je bila v Ljubljani, vsaj v
prvem obdobju, koncentracija politič-
nega in vojaškega vodstva NOB; CK KPS,
IOOF z vrhovnim plenumom in Glavno
poveljstvo slovenskih partizanskih čet.
Prav tako so se začele formirati ostale
pomembne službe, predvsem propagan-
da in zveže. Čim bolj se je krepilo nar-
odnoosvobodilno gibanje bolj je rasla or-
ganiziranost, tako v političnem kot v ma-
terialnem pogledu. Naštetimo le nekaj teh

oblik organiziranosti – Osvobodilna fron-
ta, Delavska enotnost, Mladina, borbene
grupe, finančno-gospodarski sektor, in-
tendanca itd. Popolnoma normalno je,
da so tako okupator kot domači izdajalci
okrepili svojo aktivnost, da bi vsaj zavrli,
če že ne uničili, ta nagli razvoj narodno-
osvobodilnega gibanja.

Zato je bilo razumljivo, da se je po-
stavila zahteva po zaščiti slovenskega
naroda in njegovih osvobodilnih inštitu-
cij. Kajti v poletju 1941 se je začel odpor
slovenskega naroda kazati tudi v odkri-
tem odporu proti okupatorju. Počila je
prva partizanska puška, grupe skojevcev,
komunistov in drugih zavednih domo-
ljubov so pričele izvajati v Ljubljani prve
akcije. Razobešali so zastave na vidnih
mestih v bližini sovražnih postojank, ra-
zoroževali sovražne vojake in oficirje, re-
zali telefonske žice, sledile so mine na
železniških prograh in objektih, organizi-
rali so sabotaže v raznih ustanovah in
tovarnah.

Tako je prišlo do formiranja zaščite
slovenskega naroda. 15. avgusta 1941.
leta je bila organizirana varnostna ob-
veščevalna služba OF in 1. 10. 1941 je
Slovenski poročevalec objavil tudi odlok
Slovenskega narodnoosvobodilnega od-
bora o ustanovitvi VOS. Že 17. oktobra
1941. pa je bil izdan odlok o ustanovitvi
narodne zaščite in se je tako razširila
borbena organiziranost v Ljubljani.

Janez Učakar:

»Če hočemo razumeti osnovne značil-
nosti splošne ljudske obrambe in dru-
žbene samozščite, se moramo povrniti v
leto 1968. Dogodki tega leta so tudi nam
pokazali, da so naši dotedanji obrambni
sistemi premalo učinkoviti. Da niso niti
sami sebi dovolj, kaj šele, da bi zagotovili
kompleksno varnost. To pa je precej več,
kot sama in čista obramba. V tem kon-

ceptu dobiva tudi naš koncept revolucije
svojo dokončno obliko. Nekako tak, kot
ga imamo danes, ko je ta koncept sploš-
ne ljudske obrambe in družbene samoza-
ščite realiziran že skoraj v celoti.«

»Vendar še zdaleč nismo končali naše-
ga dela. Pojavljajo se še slabosti, napač-
no bi bilo, če bi jih ne priznavali in se
trudili, da jih odpravimo. Koncept sploš-
nega ljudskega odpora mora zajeti vse
naše delovne ljudi. Potrebna je širina,
potrebna je osveščenost vsakega posa-
meznika. Vsakdo mora dojeti svoje pravi-
ce glede obrambe in seveda tudi svoje
dolžnosti, ki mu jih nalaga obrambna
dolžnost.

Po drugi strani pa so tudi sadovi dose-
danjih naporov na področju splošnega
ljudskega odpora presenetljivo vidni. Na
vsakem koraku. Velik del delovnih ljudi je
že toliko osveščen, da ni potrebnih več
tistih sunkov, da bi posamezne stvari ste-
kle, ampak se v večini primerov ti procesi
odvijajo avtomatsko ob vsestranski za-
vestni akciji večine delovnih ljudi. V veči-
ni ljudi se je zasedla zavest, da mora
opozarjati, javno ali kako drugače, na vse
tiste pojave, ki lahko v kakršnikoli obliki
vplivajo na našo varnost. Čeprav se pre-
mnogokrat niti ne zavedamo vseh po-
sledic, nosimo pa to zavest v sebi. In to je
najpomembnejše. Spoznati in opozoriti
moramo na nevarnost, pa naj to preti
naši imovini, našim medsebojnim od-
nosom in vsem drugim pomembnim pri-
dobitvam.

Skratka, bistvo je v tem, da vsak najde
svoje mesto v organiziranem sistemu,
kajti le organizirana in množična obram-
ba je sposobna zagotoviti tisto, kar od
nje pričakujemo.

Franc Stadler:

Tako je iz jedra, ki so ga sestavljali
predvojni komunisti in skojevci in okoli
katerega so se zbrali OF, DE, Mladina in

pod neposrednim vodstvom KP, nastal eden najbolj borbenih in znamenitih odredov NOB v Ljubljani – VOS.

VOS v Ljubljani je po navodilih in s pomočjo Centralnega vodstva VOS OF Slovenije prodrla v vse važnejše centre sovražnega delovanja v Ljubljani. Teh pa seveda ni bilo v Ljubljani ravno malo. Naj naštejemo samo nekaj najvažnejših: italijanska policija (kvestura), italijansko vojaško poveljstvo, vojaška obveščevalna služba (SIM), fašistična tajna policija (OVRA), sedež karabinjerjev, Visoki komisariat Ljubljanske pokrajine, zapor, vodstvo bele in plave garde, ljubljanska škofija, center »Slovenske legije«, center plavogardistične obveščevalne službe, sedež Gestapa, poveljstvo protikomunistične milice (MVAC), poveljstvo domobrancev itd.

Seveda pa je bila obveščevalna vloga VOS le ena od njenih nalog. Tako je uničila nekaj najbolj znanih voditeljev narodnih izdajalcev, plenila je sovražniku orožje, reševala zaprte voditelje NOB in še druge nič manj pomembne naloge.

Govoriti o posameznih akcijah je praktično nemogoče, saj jih je bilo toliko, da se niti ne da vseh opisati. Spomnimo se samo likvidacij nekaterih najbolj nevarnih denunciantov in narodnih izdajalcev kot so bili Emmer, Praprotnik, Erlich, Majdič in Natlačen. Obenem je zbrala izredno veliko obremenilnega materiala s hišnimi preiskavami pri voditeljih bele in plave garde in drugih narodnih izdajalcih.

Pred padcem fašizma je VOS izredno natančno sledila skoraj vsem dogovorom in izdajstvom med Nemci, gestapom in slovenskimi izdajalci vseh mogočih meščanskih strank. V tem času je bilo odposlanega centralni komisiji VOS OF veliko obtežilnega materiala, ki je bil v letu in pol zbran proti belo in plavogardistom. Urejena je bila podrobna kartoteka z vsemi podatki vseh sovražnih postojank in izdajalcev v Ljubljani za primer napada ali prihoda partizanov.

Janez Učakar:

Še tako majhna dežela se lahko uspešno upre še tako močnemu sovražniku, če pravočasno spozna, da se je treba pripraviti na določene stvari. Leto 1968 nas je izučilo in poučilo, kaj moramo narediti. Da bi to dosegli je treba marsikaj žrtvovati. Če bi ne vlagali takih naporov v močno armado, v široko zasnovo splošnega ljudskega odpora, tudi ne bi bilo, na primer, vprašanja izgradnje novih cest. Vprašanje pa je, kdo bi se vozil po teh cestah in če že hočete, kdo bi pobiral cestnino na vseh teh silnih avtocestah. Spet bi bili hlapci, kot smo že bili. Kdorkoli te pomaga osvoboditi, tega ne dela zastonj in za hvale lepa.

Obramba ima izreden strateški pomen, ne samo za nas, ampak tudi za druge narode. Zlasti svet neuvrščeni se, kolikor so nam znani podatki, v večini primerov, odvisno je seveda tudi od konkretnih družbenih okoliščin v posamezni državi, orientira na kompleksno obrambno strategijo. Pri nas je pomen splošnega ljudskega odpora jasen – zaščita revolucionarnih pridobitev, nemotenega razvoja samoupravnih socialističnih odnosov, za neuvrščeno, blagostanje, za naš srečnejši jutri. Skratka paleta je izredno široka in verjetno je ni pore našega življenja, kamor ne bi segel tudi ta naš koncept.

Če gledamo na današnjo mednarodno situacijo z odprtimi očmi in znamo potegniti iz posameznih primerov tudi nauke, lahko vidimo, da do takih intervencij od zunaj dejansko prihaja čez noč. In mora biti taka intervencija, ne glede na formalno opravičilo, tudi hitro končana. Kajti sicer napadalec ne doseže namena, saj ima proti sebi tako svetovno mnenje kot tudi naraščajočo opozicijo v lastnih vrstah. To nam kažajo konkretni primeri. Napadalcu je torej treba preprečiti preseženje, ki je prav gotovo strategija vsakega napadalca. Množičnost mora biti organizirana torej tako, da v sleherni sredini, v sleherni ulici, krajevni skupnosti obrambno delujemo. In da kljub pritiskom odpor v najhujših razmerah vsaj tli. Kajti agresor bo povzel vse možnosti, da že v kali zatre vsak odpor. To pa se ne sme dogoditi. Tudi če agresorju uspe uničiti objekte, floro in favno, kot se je to

Zmago smo vsi skupaj, vojska in nepokorjeni Ljubljančani, primerno proslavili.

dogajalo v Vietnamu in še kje drugje, zavesti ljudi ne more in ne sme uničiti. To verovanje v lastne moči, da lahko ljudem, četudi so na kolenih, nove moči, poraja nove oblike odpora, skratka, pomaga premagati ali celo izločiti pasivnost in vdanost v usodo, ki je vedno začetek in konec poraza.

Obrambne priprave, razvoj družbene samozastite morajo biti sestavni del naše vsakdanje družbene prakse. Povsod, v zasebnem življenju, v hiši, na delovnem mestu, v krajevni skupnosti. Povsod je potrebna določena pripravljenost, v kateri sodelujemo vsi. Če že ne sodelujemo organizirano, pa sodelujemo vsaj miselno. Vzemimo za primer delovno organizacijo. Nosilec obrambnih priprav so delavci. Seveda določene naloge opravljajo posamezniki in ti so dolžni pojasniti vsak stadij priprav in mesto vsakega posameznika v celotnem sistemu. Sleherni košček naše domovine mora biti pokrit, pa čeprav gre za najbolj samotno kmetijo nekje v hribih. Kajti nikjer ne smemo dopustiti, da bi se nekdo »vsidral« in si postavil izhodišče za kakršnokoli delovanje proti našem sistemu in našim pridobitvam. Če bomo to dosegli, so vsi napori bogato poplačani.

Franc Stadler:

VOS je delala izključno na patriotski bazi. Nihče ni za to dobil nobenega plačila, ni bilo nobene prisile, zlorabe ali podobnih stvari. Naša osnova je bila množičnost. V vsaki hiši, v vsaki ulici smo imeli svoje ljudi. Iz te množice sodelavcev pa so bile posamezne osebe zadolžene za posebne naloge. Tako smo imeli sodelavce v vseh centrih sovražnikove moči. Tu moram še zlasti poudariti vlogo žena in deklet v VOS, saj so opravile celo vrsto izredno odgovornih in pomembnih nalog v okupirani Ljubljani.

Seveda je morala biti vsa ta množica dobro organizirana in vodena. Prva in glavna naloga je bila konspirativnost. Član VOS je moral opustiti brez obra-

zložitve vse dosedanje naloge in se posvetiti izključno delu v VOS. Prihajalo je do mučnih situacij, ko niti najboljšemu prijatelju nisi mogel povedati, zakaj si nenadoma prenehal delati na terenu. Po vojni mi je dober prijatelj, sam sem ga povezal na terenu, pripovedoval, da je mislil, da sem gestapovec, ko sem odklanjal vsakršno delo. Da se razumemo, delo na terenu bi me lahko kompromitiralo in mi onemogočilo opravljati osnovno nalogo v VOS.

Organizacija je bila res izredna. Ljubljanski VOS je bil sposoben v slabih dveh urah dostaviti vodstvu podatke o slehernem človeku, ki je živel ali prišel v Ljubljano. To nam je uspevalo zato, ker smo se lahko zanesli na ljudi in ker so ljudje imeli zaupanje v nas. Naj navedem nekaj primerov. V Wolfovi ulici je bila tiskarna, v kateri so tiskali plavogardističen propagandni material. Dobili smo nalogo, da tiskarski stroj zaplenemo, literaturo pa uničimo. Stroj je »čuval« plavogardist. Medtem, ko smo stroj demontirali in ga odnesli v avto, malo je manjkalo, da bi nas zasačili karabinjerji, smo moža »preparirali« in je postal naš. Skratka priključil se je OF.

Pri Šempetrski cerkvi smo preiskovali stanovanje nekega izdajalca. Stal sem pri vežnih vratih in imel nalogo, da zadržim vsakega, ki bi skušal oditi iz hiše ali priti v hišo. Pa je vstopila mlekarica. Prijazno sem ji dejal, seveda s pištolo v roki, naj le malo potrpi, da se ji ne bo nič zgodilo. Ženska je bila res malo preplašena, ko pa smo odhajali in sem jo lepo vjudno pozdravil pa je vzklila: »No, to pa je organizacija!«

Tako smo pridobivali zaupanje ljudi. In prav množičnost in zaupanje sta pripomogli, da je VOS dosegel v izjemno hudih razmerah tako dobre rezultate.

V tem prvem obdobju ne moremo prezreti dveh izjemnih okoliščin, ki so okarakterizirale delo v Ljubljani. Od 1400 dni okupacije Ljubljane je bilo mesto 1170 dni obdano z bodečo žico in bilo praktično največje koncentracijsko taborišče v Evropi. Kljub temu so udarni odredi predvsem VOS nenehno prebijali to blo-

kado in ostali ves čas okupacije tesno povezani z bojem vsega slovenskega naroda.

Poleg tega je moralopolitično moč OF, ki jo je inspirirala, organizirala in vodila KP, vplivala na celotni bivši jugoslovanski policijski aparat v Ljubljani, na vrsto bivših aktivnih orožnikov in aktivnih oficirjev. Samo za primer naj navedem, da je skoraj celotni politični oddelek policije in domala 300 ljudi v policijskem zboru aktivno sodelovalo z OF. Preko njih so bili kmalu odkriti sovražni obveščevalci nemške, angleške, italijanske in francoske obveščevalne službe. Najbolje nam vlogo VOS OF karakterizira Kardeljevo pismo tov. Titu od 29. marca 1942, v katerem med drugim pravi: »Po zaslugi tega, v resnici dobrega aparata, smo o vsem odlično obveščeni in preprečili so že celo vrsto poskusov, da bi se provokatorji vrinili v KP in OF. Ta aparat danes funkcionira bolje od OVRE ali gestapa v Ljubljani. Dobili so že dragocene vojaške podatke (italijanska in nemška letališča, municijska skladišča, utrjene točke) ...

Varnostne službe se vsi bojijo kot hudiča, prav to pa daje poleg Narodne zaščite in partizanov OF značaj resnične oblasti ...«

Janez Učakar:

Ena bistvenih komponent splošnega ljudskega odpora je seveda množičnost. Splošna ljudska obramba in samozastita postajata gibanje. To ni več delokrog določenega kroga ljudi, naj bo ta krog na kateremkoli nivoju, ampak postaja last vseh delovnih ljudi. Prepričanje in zaupanje v učinkovitost je bistvenega pomena za to naše gibanje. Je skupek vseh vrednot, ki smo jih dosegli doslej. Pomeni izredno visoko raven zavesti naših delovnih ljudi, politične, ideološke ali kakršne koli druge. Ta množičnost seveda sploh ni slučajna, saj imamo bogate tradicije na področju splošnega ljudskega odpora, tako iz oborožene borbe kot naše družbenopolitičnega koncepta in to v najkonkretnejših oblikah.

Ta množica pa mora biti mobilna. Organizacija mora biti in tako visokem nivoju, da lahko zagotovi hiter prehod iz normalnega stanja v bolj ali celo najbolj nevarno stanje in se je obenem sposobna prilagajati posebnostim posamezne faze, posebnostim dela tistega, proti kateremu se borimo. Zato ni dovolj le hotenje, ampak tudi natančna in sposobna organizacija, da bi vse te naloge potekale organizirano in bi se preprečila sleherna panika ali dezorganizacija, ki ima lahko naravnost katastrofalne posledice.

Narodna zaščita je prav tako stvar nas vseh. Ne glede na formalni raspored, na leta, na spol. V vojni so dekleta in fantje desetih, dvanajstih let pokazali taka junštva, kakršnih ni bil sposoben noben odrasel človek. Bili so kurirji, naredili so vse, kar je bilo treba. Zato ne vidim razloga, da bi bilo danes drugače. Z zaščito in samozastito je treba zato začeti že v osnovni šoli.

Imamo torej izredno široko področje delovanja. Česa se le spomnimo in hočemo delati.

Napori, ki jih vlagamo v to področje delovanja, se nam vračajo že danes, kaj šele v vojnih razmerah. Sicer pa imamo dragocene izkušnje na tem področju. Vzemimo samo za primer leto 1948, Informbiro, pa obe tržaški krizi, ko so naši ljudje pokazali izredno visoko zavest in je prav ta pripomogla, da smo prebrodili vse krize. Krize, v katerih bi pokleknila tudi večje in bogatejše države, kot je naša. In te izkušnje kažejo, kako pomemben je prav ta faktor v preprečevanju namer sovražnika. Zato je vsak naš občan dolžan sodelovati v obrambi in družbeni samozastiti v vseh njenih oblikah. Še zlasti družbenopolitične organizacije od ZK, preko mladine, kot najbolj množične osnove odpora in zaščite, preko SZDL kot nosilca fronte, sindikatov in drugih organizacij. Te organizacije imajo že same po sebi veliko moč, kot oblike organiziranega delovanja naših ljudi.

Resolucija VIII. kongresa ZKS in predlog resolucije 11. kongresa ZKJ posvečata veliko pozornost, natančneje povedano, temeljno poanto pravici delovnega človeka, da razvija svojo varnostno kul-

Ljubljančani so s pesmijo pozdravili svoje partizane.

turo. Splošni ljudski odpor pomeni resnično združevanje vsega; moralnih kvalit, materialnih možnosti, uma in tehnike itd. Da se organizirano združuje in pripravlja na obrambo. To je tudi varovanje pravic delovnega človeka, na podlagi katerih odloča o vseh pomembnih stvareh na samoupraven način. To je boj proti razsipanju, prilaščanju, proti nesamoupravnim in drugim pritiskom.

Čeprav smo še daleč od tistega, kar bi bilo idealno, pa je mnogo narejenega. V organizacijah združenega dela, krajevnih skupnostih, občinah, povsod. Je pa že tako, da se včasih trudimo, vlagamo ogromne napore, da bi dosegli nek cilj, pa nikamor ne krene. Potem se nenadoma premakne, pa gre. In ko bomo nekega dne dosegli, da bodo naši ljudje na vsa dogajanja okoli sebe gledali s stališča družbenega interesa in nekih lokalnih osebnih interesov, ali, povedano z drugimi besedami, ko bodo družbeni in individualni interesi postali nerazdružljiva celota, potem smo dosegli vse.

Srečam znanca, pa mi ta reče, kaj za vruga pa naj delam, če pa nimam vojaškega razporeda. In kaj, to pa res ni problem. Saj ni vse, čeprav je veliko, v oboroženih silah. Marsikdo lahko pomaga na delovnem mestu, saj vsi pa tudi ne moremo biti junaki. In prav nikomur ni težko najti svojega mesta v našem gibanju splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite. Če le hoče in takih je iz dneva v dan več.

Franc Stadler:

Po kapitulaciji Italije so se razmere v Ljubljani bistveno spremenile. Nemci so že vnaprej pripravili domače izdajalce, sodelavce in kvizlinge na uničevanje osvobodilnega gibanja v Ljubljani. V partizane je odšlo približno 6000 Ljubljancov, od tega preko 100 preizkušanih borcev iz vrst VOS in je zato bilo delo v Ljubljani ohromljeno. Le redki izkušeni borci od leta 1941 so ostali v Ljubljani. Delo se je prenašalo na mlajše kadre, zlasti na ženske, ki so bili res manj kompromitirani, toda tudi mnogo manj izkušeni in usposobljeni za ilegalno delo. Obveščevalne službe grupacij domačih izdajalcev so delale sistematične spiske pripadnikov OF in po teh spiskih so se vrstile aretacije.

Pogoji ilegalnega dela so se seveda bistveno spremenili in postali še težji. Nemški okupator je z organizacijami domobranstva, nove kvizlinške policije (PP) na čelu z zloglasnim Hacinom, s prvimi pojavi zločinskega delovanja posameznih področnih komandantov domobrancev – Črne roke – novimi vrinjenci in provokatorji z Gorenjske, Štajerske in celo Primorske, ki so se dnevno pojavljali v vrstah OF in drugih organizacijah in sektorjih dela, je znatno oteževalo, poglabljalo in razširjalo obveščevalno delo. Tako je bila množična obveščevalna služba oslabiljena, specialni sektorji so zaradi aretacij izgubljali vodilne usmerjevalce. Kljub temu je obveščevalna služba ostala pomemben dejavnik pri oblikovanju in usmerjanju NOB v Ljubljani.

Kako daleč so segale te organizirane tipalke v sovražno dejavnost pove že dejstvo, da smo dobivali skoraj popolne podatke iz organizacijskega štaba domobrancev, da smo imeli sodelavca v gestapu, da je ljubljanska policija (PP) še vedno delala po navodilih OF in VOS. Pomagala je odkrivati izdajalce in prilagajati se spremenjenim razmeram v Ljubljani. Posebno pomembni viri podatkov so bili na železnici, sodišču in v zaporih.

19. februarja 1944. leta je SNOS z odlokom ukinil VOS OF. V Ljubljani je obveščevalna služba kot nekdanji del VOS po preizkušanih metodah nadaljevala delo z mlajšim kadrom. Poleti 1944 so ponovno oživele borbene grupe. Tako je obveščevalna in varnostna služba v Ljubljani delovala do konca vojne.«

Janez Učakar:

Pri nas veliko dajemo na izobraževanje, vse premalo pa na vzgojo. Naj nekoliko natančneje razmejim oba pojma. Teoretično imamo vse stvari lepo razčiščene, dosegljive. Pri konkretni izvedbi

Ponos pravega zmagovalca ob velikem dnevu.

pa se včasih zatakne. Premalo je izkušeni. Povedano z drugimi besedami, nekdo je lahko dober teoretik splošnega ljudskega odpora, prežet z zavestjo in predanostjo, v konkretni realizaciji posameznih konceptov pa odpove, ker mu manjka prakse. Vse prevečkrat smo v dvomu, kako ukrepati v konkretnih primerih. Organizacija in orožje sta strah agresorja. Kot sem že omenil se noben agresor danes ne bo spustil v močvirje dolgotrajnih vojn. Če pride pod osvobodilno zastavo k nam, to se običajno dogaja, mora dati politični motiv svojim vojakom. Ali je to v imenu 2000 letne kulture, ali v imenu novega reda, ali v imenu reševanja demokratičnega sveta ali v imenu rešitve koncepta internacionalnosti. Paleta teh osvobodilnih parol je izredno široka. Vse to objavi, toda nenedoma naleti na odpor. Odpor, ko suženj noče dati svoje zaslužjenosti, če mislimo tako kot agresor. Čim delj časa je tam, čim bolj se pogreza v blato, bolj se razmišljanja prenašajo na vojsko, pa na zaledje.

Več pozornosti moramo torej posvetiti vežbanju, urjenju. In razumevanju varnostne in samozaščitne kulture. Vendar včasih naletimo na naravnost neverjente odpore. Na primer, v organizaciji nekdo odkrije zlorabo, goljufijo ali kaj podobnega. Začne se široka kampanja proti njemu, češ, ta nam odžira visoke osebne dohodke, ta je zmešan in podobno. V nekaterih organizacijah, da se razumemo.

Sploh je varnostna kultura in njeno razvijanje bistvenega pomena za naše gibanje.

Vzemimo na primer cesto. Nesreča, 200 firbcev, pomaga nihče. Če bi bila 2 firbca, 198 pa bi jih pomagalo, v redu. Srečam prijatelja, hiti mi pripovedovati o pretepu v gostilni. Z noži. Tisti, ki je stihal, pa je bil tako pijan, tako pripoveduje prijatelj, da bi se ga le s prstom dotaknil, pa bi padel. Toda, zavruga, zakaj se ga potem nisi, dragi prijatelj.

Bistveno je, da vsa dogajanja, vsepovsod, v vsaki priliki, opazujemo z realnimi očmi in da na podlagi tega tudi ukrepa-

mo. Kajti pasivnost je smrt že v normalnih okoliščinah, kaj šele v izjemnih, kjer se taka zadržanost takoj kaznuje. Zato jo moramo izkoreniniti.

Samozaščita naj bo torej sestavni del uresničevanja samoupravnih interesov. Vedno znova moramo analizirati varnostne razmere. Povsod, kjer živimo in delamo. Opazovati moramo svet in ukrepati v skladu z izkušnjami. Čeprav je v Evropi trenutno morda malo bolj mirno in se delovanje velikih sil prenaša na Afriko.

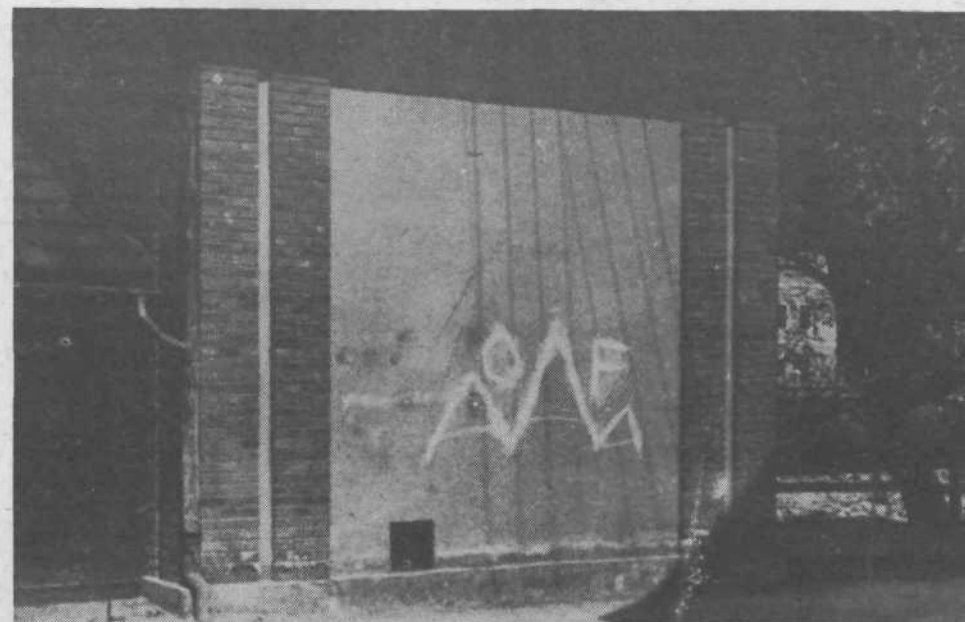
Varnostna kultura je del našega vsakdanjega življenja in naših vsakdanjih prizadevanj.

Sem izredno realen. Toda sodobni agresor je pripravljen uporabiti sleherno sredstvo, da bi kar najhitreje dosegel svoj cilj. Pobija ljudi, uničuje zemljo, skratka naredi vse, da bi opravičil svoj »politični« cilij. Vzemimo za primer najnovejšo intervencijo zapadnih sil v Šabi. Ko upornikov ni bilo več, so začeli pobijati civilno prebivalstvo. To jim je obrt. Konkretnim izvajalcem, ki uveljavljajo politični in ekonomski koncept, je popolnoma vseeno, kakšnih sredstev se poslužujejo.

Obrambne priprave morajo biti vgrajene v vse družbene načrte. V načrte ekonomike, gospodarstva, v družbenopolitičnih skupnostih, skratka, v vseh središnih. Če je nekje praznina, se v določenih trenutkih prav gotovo pokaže. To so nam pokazale tudi dosedanje vaje. Čeprav so take vaje drage, pa nam pomagajo zanesljivo odkrivati vse slabosti v naših načrtih ali konkretnih izvedbah načrtov. To pa je dragoceno, kajti odkriti napako ali pomanjkljivost šele v razmerah velike nevarnosti, je mnogo dražje in neprimerno bolj tvegano.

Vse se spreminja

»Mnoge naše tovariše danes moti, da ni več pravega tovarštva, pravega, človeškega razumevanja med ljudmi. To je

OF je postala simbol in nosilec odpora v Ljubljani.

verjetno res, toda ob takih razmišljanjih vse prevečkrat pozabljamo, da se časi spreminjajo. Seveda takega tovarštva, kot smo ga bili vajeni v vojnih časih, danes ne more biti več, saj tudi izjemnih razmer, kot so bile v tistem času, danes na vso srečo ni več. Poleg tega pa se tudi sami spreminjamo, saj ne bomo nikdar več mladi.«

Mirana Šubica ne poznajo samo kot neumornega delavca v krajevni skupnosti Gradišče, poznajo ga tudi v Trebnjem in Krškem in še kje širom Slovenije, kot komandanta Gubčeve brigade. Predvsem pa kot človeka, ki je vedno pripravljen posvetiti svoj čas sotovarišu.

»Koliko slabega lahko danes slišimo o naši mladini. Vprašajmo se v kakšnih razmerah danes mladi živijo, na primer, v mestu. Podlegli smo potrošništvu, marsikdo nudi, tudi borci, svojim otrokom v materialnem smislu več kot potrebujejo. Da bi, kot pravijo, živeli bolje kot mi v naši mladosti. Pri tem pozabljamo, da smo se ukvarjali z velikimi stvarmi, pri tem potisnili ob stran drobne, človeške odnose med seboj, ki jih iz dneva v dan bolj pogrešamo.

Pomislimo samo nato, koliko časa je trajalo, da smo ponovno oživili mladinske delovne brigade. Koliko časa smo se morali prepričevati, da ekonomičnost ni vse, da so brigade tista oblika dela z mladino, kjer se lahko razvija tisto elementarno tovarštvo, ki smo ga bili mi deležni med vojno. In da te vrednote, to šolanje mladih, odtehta vse ekonomske in neekonomske izračune.

Prepričan sem, da bi se tudi današnja mladina v izjemnih okoliščinah obnašala ravno tako, kot smo se mi, ko je bilo treba prijeto puško v roke.

Zato smo tudi lahko optimisti. Še zlasti, če se bomo odvadili v ljudeh iskati le slabe lastnosti, kot smo danes tega vajeni. V partizanih je bilo obratno, iskali smo v vsakem našem tovarišu dobre lastnosti. Prenesimo to dragoceno izkušnjo v današnji čas in videli boste, kako bo nam vsem laže in bolje.«

Novi predpisi – nove oblike pomoči

Skupščina občine Ljubljana-Center je 23. februarja letos sprejela odlok o družbeni skrbi za udeležence NOV in drugih vojn ter za njihove družinske člane. O glavnih značilnostih tega odloka je povedala nekaj besed tovarišica Zora Kastelic.

»Odlok pomeni precejšnjo razširitev doslej veljavnih oblik pomoči borcem. Čeprav pretežna večina pomoči še vedno ostaja vezana na, vsaj za moje pojme, izredno nizek cenzus, katerega predstavlja skupni mesečni dohodek upravičenca in članov skupnega gospodinjstva in ki na člana gospodinjstva ne sme presegati vsakokratnega mejnega zneska najnižjih pokojninskih prejemkov. Sicer pa naj raje naštejemo oblike pomoči. To so stalna in občasna priznavalnina, enkratna družbena pomoč, pomoč za šolanje otrok, pomoč za zdravljenje, zdravstveno varstvo, sosedska pomoč in pomoč pri reševanju stanovanjskih vprašanj. Sosedska pomoč je zaenkrat bolj deklarativna kot dejanska, saj smo dokaj pozno pristopili k reševanju tega, vedno bolj aktualnega vprašanja.

Odlok je precej razširil oblike pomoči borcev, ki v 15. in 16. členu opredeljuje pogoje za zdravljenje v naravnih zdraviliščih in denarno pomoč za 10-dnevno preventivo ali okrevanje.

Še enkrat pa moram povedati, da so skoraj vse oblike pomoči vezane na izredno nizek cenzus, ki pa bi ga po mojem globokem prepričanju vsak moral presepati.

Zato je toliko bolj razveseljivo, da smo z republiško zdravstveno skupnostjo našli skupen jezik in dosegli, da bodo določenemu številu naših zdravstveno najbolj ogroženih članov, omogočili 21-dnevno zdravljenje v naravnih zdraviliščih. To ugodnost bo lahko uživalo v letošnjem letu 69 naših članov.«

Aktivnost na vseh področjih

V krajevni skupnosti Poljane je v organizacijo ZZB včlanjenih okoli 700 borcev, aktivistov in drugih sodelavcev NOB. O tem, kako delujejo borci v krajevni skupnosti, s kakšnimi problemi se srečujejo in kako jih rešujejo, smo se pogovarjali s predsednico krajevne organizacije ZZB, tovarišico Dano Bravničar.

»Med našimi člani jih ima približno polovica status borca, ostala polovica pa te pravice iz tega ali onega razloga ni uveljavljala. Naša organizacija ima 25-članski odbor in še celo vrsto komisij, ki se ukvarjajo s posebnimi področji, tako da nas je 60 članov stalno angažiranih za delo v odboru in komisijah. Seveda pa se aktivnost naših članov ne neha pri delu v naši organizaciji, saj je naše delo tesno povezano z delom drugih družbenopolitičnih organizacij na našem terenu, od SZDL do mladinske organizacije. Tako je v raznih delegacijah, od občinskih do republiških, 18 naših članov. Poleg tega sodelujemo pri vseh ostalih akcijah, ki so v naši krajevni skupnosti, od volitev do hišne samouprave in še kaj.

V naši krajevni skupnosti je v šolskem obdobju približno 7000 mladink in mladincev. Seveda je tistih »stalnih«, ki imajo stalno bivališče v naši krajevni skupnosti, precej manj. Naša organizacija, še zlasti komisija za prenašanje tradicij, ima z mladimi dobre stike, posebno z učenci osnovne šole Toneta Tomšiča. Ker smo tipično mestno naselje, ima seveda mladina precejšnje probleme. Nima svojih prostorov, kjer bi se sestajali, manjka prostora in možnosti za športno aktivnost in še marsikaj. Kljub vsem tem težavam, kjer skušamo seveda mladim pomagati, pa najdemo skupni jezik še pri celi vrsti dejavnosti. Kajti mladi kljub vsemu ne izgubljajo poguma. Pravi užitek je na primer pogledati na voliše, kjer vidimo v glavnem mladino. No, poleg tega obiskujemo šole, pripovedujemo o naši revoluciji, sodelujemo na raznih proslavah, naši člani pa tudi spremljajo mlade, kadar obiščejo katerega od partizanskih krajev. Seveda ne smem pozabiti na našo pohodno enoto, s katero smo šli na primer na Pugled in še kam drugam.

Naša krajevna skupnost ima nekaj značilnosti, ki pogojujejo tudi naše delo. Predvsem je to dokaj staro naselje, kjer prevladujejo stari ljudje. Zato postaja iz dneva v dan bolj aktualno vprašanje pomoči tem ostarelim ljudem, še zlasti borcem. Del te pomoči je seveda lahko materialne narave. Tako smo dali v zadnjem letu 21 predlogov za dodelitev zimske pomoči, omogočili 36 našim članom cenejše letovanje v Portorožu, dali 10 predlogov za zdravljenje naših članov, 13 predlogov za pomoč pred dopustom, za dodelitev denarne pomoči, dodelitev študentske pomoči našim članom ipd.

Vedno bolj aktualna pa postaja druga oblika pomoči našim članom, tako imenovana sosedska pomoč. Mnogi naši člani namreč potrebujejo posebno nego, pomoč pri vsakdanjih opravilih, ki jih sami niso več sposobni opraviti, za mnoge pa mnogo pomeni že prijazna beseda. Gre torej za neposredno obliko pomoči, ki terja mnogo truda in angažiranja.

Doslej smo te probleme reševali na najrazličnejše načine. Tako smo s pomočjo šole za višje medicinske sestre organizirali osnovno zdravstveno pomoč našim obolelim članom. Vendar je to le izhod v sili, saj tako lahko nudimo le osnovno pomoč, pa še to ne redno, saj moramo upoštevati, da je zaradi šolskih počitnic, učenja in priprave na izpite, dokaj skopo odmerjen čas študentk.

Seveda je tu še pomoč šolarjev, ki našim članom pomagajo pri raznih vsakodnevni opravilih, vendar je tudi ta pomoč bistveno omejena. Na prvem mestu je prav gotovo pomoč nas samih našim tovarišem, saj je naša socialno-zdravstvena komisija izredno delavna. Ne le v krajevni skupnosti ampak tudi v občini in seveda v terenskih odborih.

Kljub vsem tem prizadevanjem pa je to področje našega delovanja še vedno med bolj perečimi vprašanji. Verjetno bo treba v krajevni skupnosti zbrati določena finančna sredstva, s katerimi bomo

Štiri leta po prihodu prvih okupatorjev je prišla svoboda.

lahko pospeševali to pomoč našim bolnim in ostarelim članom.

Že od lanskega leta imamo v naši krajevni skupnosti tudi terenske odbore, ki pokrivajo območja volilnih enot. Tako bomo lahko naše delo prenesli še bolj neposredno med naše člane in dosegli še večje uspehe na vseh področjih našega dela. Kajti nesporno je dejstvo, da so prav naši člani med najbolj aktivnimi občani v naši krajevni skupnosti.

Narodni heroj Majda Šilc

Majda Šilc se je rodila 17. marca 1923 v Kržetih pri Sodražici, v družini, kjer se pri hiši še danes po domače reče pri Tamladih. Bila je najstarejši otrok, za njo se jih je rodilo še pet. Ko se je rodila, ni bila Majda ampak Marija ali Micka, kot je bilo takrat najbolj razširjeno ime za punčke na Dolenjskem. Majda je njeno partizansko ime.

Zemlja na Gori je bila siromašna. Majdin oče, kmet, ki se je k Tamladim priženil iz Slatnika pri Ribnici, je moral za številno družino iskati še postranski zaslužek. Po takratnem običaju je hodil daleč po svetu kot zdomar. Majda je bila drzen otrok. Nekoč so jo pustili samo v stari leseni hiši, zidani vrh hleva in kleti. Tedaj je imela dobri dve leti. Splazila se je s posteljice na tla in nato k odprtemu oknu. Sklanjala se je skozenj, tedaj pa ji je iz ust padel cucelj. Mala Majda ni dolgo premišljevala, ampak je skočila kake tri metre globoko in pobrala svoj »instrument«. Kmalu se je znašla pri materi v kleti, ki je prebivala semenski krompir. Vsa prestrašena jo je mati vzela v naročje, a si je kmalu oddahnila, ko je slišala, da otrok čeblija kot po navadi in da se ni nič zgodilo.

Ko je dobila bratca in sestrice, je bila večinoma doma za varuha. Pravijo, da je bila zelo spretna pri otrocih. Tako se jih je navadila, da je včasih popazila še ka-

kega sosedovega. Okrog Majde je bilo vedno tudi polno kokoši. Zmerom jim je trosila zrnje. Kadar se je oče kot zdomar vrnil z vrečami žita, je Majda vedno poskrila nekaj zrnja, da je imela zalogo za svoje ljubljene živali. Ob nedeljah, ko je bila prosta, se je Majda spravila za hišo in se zatopila v igro. Njena najljubša igra je bila trgovina. Na leseno polico, ki jo je oče pritril na kotliček, je navezala škatljice, vanje natresla kamenčkov, zemlje, peska in tehtala, tehtala...

V šoli je bila pridna učenka, vedno je skrbno pisala domače naloge. Če je le

mogla, jih je napisala takoj po šoli. Zjutraj je odšla v šolo navadno brez zajtrka. Materi je rekla, da če se naje, v šoli ne zna najbolje. Tudi med sošolci je bila zelo priljubljena. Ko je končala osnovno šolo je pregovorila starše in se vpisala v meščansko šolo v Ribnici. Starši pa je niso zmogli dolgo šolati, zato si je morala poiskati delo. Šla je za trgovko in trdo delala, saj se ni smela izogniti še tako težki vreči. Bila pa je poštena, bistra in ljubezniva.

Na vsakem koraku so jih spremljale navdušene množice.

9. aprila 1941 je Majda zagledala na ljubljanskih ulicah kolone zelenih vojakov. Zavedla se je, da je vojna. Že na začetku se je vključila v Osvobodilno fronto in pomagala pri akcijah. Spomladi leta 1942 je bila sprejeta v Zvezo komunistične mladine. OF je Majdi zaupala vedno težje in odgovornejše naloge. Našel se je tudi nekdo, ki je Majdo izdal policiji. Niso je dobili. Postala je bolničarka in ko je zvedela, da so ji Nemci ubili brata, se je junaštvo mlade skojevke še stopnjevalo. Le redki pratizani so vedeli, da Majda skrivaj piše tudi pesmi. Ko bi bili mirni časi, bi najbrž pisala ljubezenske pesmi. A pisala je o boju in revoluciji; znana je njena »Vstani mladina in stoj kot hrast«.

14. julija je Majda na čelu skojevcev jurišala na nove položaje. Tedaj je ob cesti nad vasjo Težka voda pri Novem mestu eksplodirala zadnja sovražnikova granata tistega dne. Majda je bila mrtva.

Po vojni je bila odlikovana z redom narodnega heroja in 22. aprila 1949 prepeljana v grobnico narodnih herojev v Ljubljani.

Andreja Šilc,
1. a Vzgojiteljske šole,
nečakinja Majde Šilc

Skrb za borce

Čeprav se naša družba nenehoma trudi, da bi uredila življenjske pogoje borcev, pa seveda še niso rešena vsa vprašanja materialnega položaja udeležencev NOV. Iz poročila komisije za zadeve borcev in invalidov NOV skupščine občine Ljubljana-Center za lansko leto smo povzeli nekaj števil in ugotovitev, ki nam bodo prikazale obseg tega dela v naši občini.

Lani je bila dodeljena stalna družbena pomoč – priznavalnina – 223 upravičencem. Med prejemniki te pomoči je največ upokojenih udeležencev NOV, borcev za severno mejo in slovenskih prostovoljcev iz vojn 1912–1918.

Zanimivo je, da se število upravičencev do priznavalnine iz leta v leto bistveno ne spreminja, spreminjajo se le upravičenci.

Poprečna družbena pomoč je v lanskem letu znašala 721 din. Najnižja je znašala 200 dinarjev, najvišja pa 2300 din. To najvišjo prejema borec pred 9. 9. 1943, pljučni bolnik, kateremu je priznavalnina edini dohodek. Skupna vsota družbene pomoči v lanskem letu pa je znašala 1.755.600 dinarjev.

545 borcem je bila lani dodeljena enkratna denarna pomoč, ki je v poprečju v naši občini znašala 1080 dinarjev.

Poleg navedenih oblik pomoči je prav gotovo najpomembnejša pomoč za preventivno zdravljenje in okrevanje, čeprav te oblike zakoniti predpisi lani še niso predvidevali. Očitno pa je, da so težki medvojni in povojni napori načeli zdravje številnim borcem. Slabo zdravje zapostavljenim onemogoča doseganje večje delovne storilnosti, hkrati pa pogojuje predčasno upokojevanje. Te težave se kažejo zlasti pri borcih, ki tudi sami niso dovolj skrbeli za svoje zdravje iz tega ali onega razloga. Tako je komisija lani poslala na 21-dnevno zdravljenje 128 borcev, nadaljnjim 108 borcem pa je bila plačana delna oskrba v zdraviliščih. Temu moramo prišteti še 10-dnevno okrevanje v portoroških hotelih v pred in posezoni, o čemer so sklenili dogovor s hoteli Riviera-Portorož in Adriatic-Umag in seveda okrevanje v Banjolah, Strunjanu in Mojstrani za 123 borcev.

Poleg navedenih sredstev je bilo dodeljenih še 100.000,00 dinarjev krajevnim organizacijam ZZB za sosedsko pomoč, torej za pomoč in obiske na domu ostarelih in onemoglih borcev. To obliko pomoči so krajevne organizacije razvile že v precejšnji meri, treba pa ji bo tudi v bodoče posvečati veliko pozornost.

Poleg nekaterih drugih oblik pomoči pa se je komisija posvetila tudi aktivnemu delu pri dokončnem oblikovanju »Družbenega dogovora o skupnih osnovnih udeležencem NOV in drugih vojn« in občinskega odloka o družbeni skrbi za udeležence NOV in drugih vojn in njihove družinske člane.